

ДОЛЯ АРМІЇ – ДОЛЯ ЛЮДИНИ. ПОРУЧНИК МИХАЙЛО ГЕРАСИМЧУК

У 2000 р. мені випало навчатися в паризькому Загальновійськовому оборонному коледжі. Знаючи, що тут, у Парижі, ще з 1929 р. діє українська Бібліотека ім. Симона Петлюри, я одного разу завітав до неї, а потім часто працював у її гостинних стінах. Там і зустрів п. Романа Герасимчука, сина старшини армії УНР. Він подарував мені копії давніх документів і світлини свого батька. Скупі записи в одному з цих документів – службовому реєстрі, складеному 10 вересня 1923 р., уже на чужині, – є свідченнями життєвого шляху поручника Михайла Герасимчука, у долі якого відбилася трагічна доля його армії і держави. Виконуючи свій моральний обов'язок перед військовиками, які виборювали й боронили українську державу в 1917 – 1921 рр., подаю на суд читача історію його життя і боротьби.

Михайло Герасимчук народився 18 жовтня 1895 р. в м. Полтаві в сім'ї Миколи Герасимчука й Ольги Войцехівської. Початок Першої світової війни зустрів він у Києві, де саме закінчив Другу київську чоловічу гімназію. Юнакові минав дев'ятнадцятий рік. Війна потребувала значних людських ресурсів. Було оголошено мобілізацію. Крім того, патріотичне піднесення під впливом офіційної пропаганди сприяло швидкому припливу в армію „вільнонайманих”, здебільшого вихідців із середовища інтелігенції та міщан. Для багатьох молодих незаможних людей це був шанс через військову службу досягти певного суспільного статусу, стати на ноги, отримати деякі привілеї. Обрав цей шлях і Михайло. 15 жовтня 1914 р. він починає службу вільнонайманим у 165-му пішому запасному полку російської армії.

Сподівання парубка справджувалися, його військова кар'єра йшла вгору. 1 серпня 1915 р. він закінчив Костянтинівську військову школу в Києві й одержав військове звання прапорщика. Вже 12 серпня того ж року Михайло прибув до нового місця служби, 39-го Сибірського полку Омського військового округу, де дістав призначення на посаду молодшого старшини 2-ї кулеметної сотні. Він командує кулеметною чотою.

18 січня 1916 р. Михайло в складі зведеного батальйону був відправлений на Північно-західний фронт і призначений до 17-го Фінляндського стрілецького полку на посаду молодшого старшини. У березні він одержав черговий ранг – підпоручника, і з липня вже командував 1-ю кулеметною сотнею. У позиційних боях проти німців на річках Стоході й Двіні М. Герасимчук воював з 25 лютого по 26 грудня 1916 р. Поранення вибило його зі строю, проте у зв'язку з цим випала нагода знову побачити батьківщину, оскільки лікуватися був відправлений до 39-го запасного шпиталю в Полтаву.

Початок 1917 р. позначився бурхливими, історичної ваги подіями в Російській імперії. Повалення царату сприяло піднесенню українського національно-визвольного руху. На початку березня з ініціативи М. Міхновського відбулися перші збори українських офіцерів і солдатів російської армії, що висунули вимогу про автономію України й проголосили створення тимчасової Української військової ради. Тоді ж у київському гарнізоні засновано Український військовий клуб ім. гетьмана П. Полуботка й ухвалено рішення про формування українських добровільних частин. У травні сформовано 1-й Український козачий ім. гетьмана Б. Хмельницького полк.

На початку травня після одужання Михайла Герасимчука призначили до 1-го Чехо-словацького корпусу інструктором кулеметної справи. Це була цікава частина. Як Чехо-словацька дружина, сформована в 1914 р. з полонених чехів і словаків, вона разом з російськими військами брала участь у боях за Галичину, зокрема в здобутті Львова. Наприкінці 1915 р. перетворена на 1-й Чехо-словацький стрілецький полк ім. Яна Гуса. У 1917 р. частина перебувала на стадії чергового розгортання – тепер уже до корпусного складу, її вояки були добре озброєні й обмундировані, мали бойовий досвід. Російське командування сподівалося використати національні частини для подальшої боротьби з Центральними державами. Після більшовицького перевороту чехо-словацька частина оголосила свій нейтралітет щодо більшовиків, а далі перейшла на бік Білої гвардії.

Служити в корпусі довелося недовго. Хвиля українізації прокотилася по всій Україні. У червні М. Герасимчука відрядили до Києва, де за рішенням Генерального секретаріату військових справ його призначили до полку ім. Богдана Хмельницького. 15 липня, напередодні виступу полуботківців, він став командиром 3-ї сотні.

Українізація в армії відбувалася зі значними труднощами, бо навіть у складі Центральної Ради й українського уряду далеко не всі були прихильниками створення українських військових частин. Так, не дістали офіційної

підтримки вимоги п'ятитисячної солдатської маси, що зібралася під Києвом у Грушках, на розподільчому військовому пункті, про формування 2-го Українського полку ім. гетьмана Полуботка¹. Можливо, уряд піддався тискові коменданта Київського гарнізону полковника Оберучева, що мав директиви російського Тимчасового уряду про заборону формування українських частин.

Отримавши відмову, полуботківці 18 липня захопили Арсенал, пошту, телефонну й телеграфну станції, виставили варту біля державних установ. На вимогу уряду Богданівський полк виступив, щоб роззброїти полуботківців. Цілком імовірно, що 3-тя сотня також була учасницею цих подій. Роззброєння відбулося безкровно. Але воно мало символічне значення: одну українську частину роззброїла інша українська частина, виконуючи волю українського ж таки уряду. Це була призвістка майбутнього розбрату і братовбивств серед самих українців.

Центральна Рада вважала виступ полуботківців контрреволюційним, заарештованих тримали у в'язниці. Зрештою Полуботківський полк у складі 16 сотень (2247 козаків і підстаршин при 15 старшинах) було вислано на фронт. Невдовзі за ними вирушили й богданівці. На станції Пост-Волинський поблизу Києва на ешелон напали російські кірасири, роззброїли й пограбували українських вояків. Тоді загинули або були поранені десятки богданівців. Дістав поранення й Михайло Герасимчук, сповна зрозумівши, мабуть, що таке російська „дружба” з іншими братами-слов'янами.

Після лікування в 1-му Київському запасному шпиталі Михайла відправляють до 1-го Українського запасного полку, який у грудні було перетреновано в Сердюцький ім. гетьмана Петра Дорошенка полк. Тут він очолив кулеметну сотню.

На особисту вимогу Симона Петлюри сердюцькі, тобто гвардійські, частини активно формувалися в грудні 1917 р. Був план створення двох боєздатних сердюцьких дивізій. Цього потребував розвиток політичної ситуації. Війна була невідворотною. Її віщував ультиматум Раднаркому за підписами Леніна й Троцького з вимогою не пропускати територією України козачих полків на Дін і Урал, а також припинити роззброєння радянських полків та робітничої Червоної гвардії.

З початком Першої українсько-більшовицької війни² полку ім. Дорошенка було доручено охороняти Чернігівську залізницю, що вела до Києва. Полк сумлінно виконав свій військовий обов'язок як у боях на підступах до Києва, так і під час оборони столиці аж до дня відступу 8 лютого 1918 р.

I Ім'я, прізвище, ініціал та по батькові	Воронин Степанович Миколайович
II Деякі особливі відомості про особу (наприклад, місце народження, освіта, стан шлюбу тощо)	Вранці заручений за старим обрядом 16 березня 1924 р. Молоді: Воронин С. і Губ. Ш.Вранці
III ПОУКАЗА	Наказаний старшиною - Бірюком списаний сатні № 3 Бірюк Купів
IV Накази в особливих випадках (пенсійні справи)	/

Додаток до наказу Головної Управи
військ У. Н. Р. від 22 лютого 1921 р.
№ 33

Службовий реєстр

Воронина Н. Ш. Збірник Курців 45 Київський
Степанович Миколайович

Службовий реєстр 1925 р.

На підставі Рішення військової комісії і провадження
справи в армії У. Н. Р.

а) місце народження (повна назва)	с. Бірюк Київська губернія
б) місце народження (коротка назва)	Бірюк Київська губернія
в) місце народження (коротка назва)	Бірюк Київська губернія
г) місце народження (коротка назва)	Бірюк Київська губернія
д) місце народження (коротка назва)	Бірюк Київська губернія

III ВРОЧУВАННЯ ПОКА ОБУЖВОЮ

- У випадках зазначених пунктах 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

№ по списку	№ по списку	№ по списку	№ по списку	№ по списку
1	1001	1002	1003	1004
2	1005	1006	1007	1008
3	1009	1010	1011	1012
4	1013	1014	1015	1016
5	1017	1018	1019	1020
6	1021	1022	1023	1024
7	1025	1026	1027	1028
8	1029	1030	1031	1032
9	1033	1034	1035	1036
10	1037	1038	1039	1040

10 березня 1925

82
10 березня 1925
Сл. Воронин
Степанович
Миколайович
Київський Курців 45

Учасником оборони Києва був і Михайло Герасимчук. Втрати дорошківців були великими, від полку залишилося 80 чоловік, які разом з рештками Богданівського, Богунського, Наливайківського, Сагайдачнівського й Полуботківського полків увійшли до складу новосформованої Запорізької бригади.

Бригада відходила на Коростень. Проте саме в той час із заходу на місто почав наступати збільшований 3-й фінляндський корпус. 1-й запорізький курінь, у якому служив М. Герасимчук, під командою полковника О. Загородського зайняв оборону на станції Ушомир, підірвавши перед собою залізничну колію³. Після дводенного оборонного бою більшовики не витримали наступу 1-го куреня та гордієнківської піхоти й відступили до Звягеля. Далі у складі бригади Михайло бере участь у боях під Бердичевом і в розгромі решток загону В. Кіквідзе на річці Ірпені поблизу Боярки та Бучі.

1 березня 1918 р. українська столиця знову побачила на своїх вулицях різнобарвні шлики гайдамаків, сталеві шоломи січовиків і кашкети запоріжців. Вступав до Києва й Михайло Герасимчук.

Згідно із записами в службовому реєстрі, 18 квітня того ж року його, за згодою командирів частин, було переведено до автопанцерної колони й зараховано молодшим старшиною 2-ї батареї. Найімовірніше, йшлося про автопанцерний дивізіон полковника В. Дістеля, що складався з 5 панцерників. Дивізіон брав участь у січневих боях за Київ, а пізніше ввійшов до складу Запорізької дивізії як 1-й автопанцерний дивізіон. Командував ним сотник Болдирів.

Збиваючи ворожі ар'єргарди, наполегливо просуваючись уперед, Запорізька дивізія у важких боях 25–27 березня здобула Полтаву, а 5 квітня – Харків. Далі вона вела бої з більшовиками й очищала від них Донецький басейн. „Слов'янська група” Запорізького корпусу з боєм зайняла міста Слов'янськ, Юзівку, станції Дебальцеве, Попасну й дійшла аж до підконтрольних Донському війську територій⁴. Застосування автопанцерників тією весною було обмежене дорогами, такими ж багnistими й малопрхідними, як і українські чорноземи. У своїх спогадах генерал В. Петрів, наприклад, описує, як під час цього наступу довелося рятувати панцерника Гордієнківського полку атакою кінноти, а часто на руках витягувати його з бою⁵. У складі дивізіону М. Герасимчук служив по 26 травня 1918 р.

На той час до влади в Україні прийшов гетьман П. Скоропадський. Почалася ґрунтовна, планова розбудова армії. Розроблялися нові штати, створювалися нові частини, реформувалися старі. Деякі, а серед них і ав-

топанцерна колона, були розформовані. У червні 1918 р. Михайло став на службу в Окремому вартовому курені, розміщеному в його рідній Полтаві.

Кордон з більшовицькою Росією був далекий від стабільності, тож потребував особливо пильної охорони. Для виконання цього завдання було створено Окремий корпус кордонної охорони, куди підпоручника М. Герасимчука переведено 14 вересня й призначено до вишколу старшин 7-ї Донецької бригади. Через місяць, по закінченні курсів, він дістає призначення до 1-го відділу Дебальцевського району.

10 листопада, напередодні повстання проти П. Скоропадського, М. Герасимчук з відділом кордонної охорони перейшов на бік військ УНР. 14 листопада гетьман зрікся влади, Директорія перемогла. Зі слів Романа Герасимчука, саме в той час його батько захворів на тиф і був покладений для лікування до Харківського головного військового шпиталю.

Після одномісячного лікування М. Герасимчука наприкінці грудня відправляють до Дієвої армії і призначають до 6-го автопанцерного дивізіону, де він проходить службу до березня 1919 р. Ще в січні Червона армія розпочала новий наступ на Україну в трьох основних напрямках: на Харків, на Бахмач – Конотоп і на Овруч – Коростень – Житомир. Підпоручникові М. Герасимчуку у складі свого дивізіону довелося вести важкі бої з більшовиками під Полтавою з 19 по 23 січня, Кременчуком і Крюковим з 13 по 17 лютого, під Знам'янкою з 19 по 22 лютого, Єлисаветградом з 23 по 25 лютого, на станції Слобідка з 27 по 28 лютого.

13 березня він був відряджений до Кам'янця-Подільського. Черговий наступ більшовиків відрізав М. Герасимчука від своєї частини. Він зголосився до штабу Правобережного фронту й 26 березня був призначений командиром панцерного потяга в підпорядкуванні полковника О. Удовиченка. Нам не вдалося встановити, команду якого саме потяга очолив Михайло Герасимчук. За даними Л. Шанковського, в армії УНР панцерних потягів на той час було дев'ять⁶. На жаль, у своїх спогадах О. Удовиченко не згадав про їх використання.

Утім за кілька днів, а саме 2 квітня, він дістає нове призначення – на помічника завідувача Стародубівських казарм міста Волочиська, а ще через два тижні, по розформуванні штабу Правобережного фронту, його відправляють у штаб Дієвої армії, де приділяють до штабу Північної групи військ.

Наприкінці квітня М. Герасимчук приймає посаду командира 1-ї кулеметної сотні 3-го пішого Брест-Литовського полку і вирушає у складі свого куреня на фронт. Його чекають нові бої під Новоградом-Волинським і Корцем – вони

точилися з 30 квітня по 7 травня. Поранення в черговий раз вириває М. Герасимчука з лав бійців. Лікувався в Рівному, у Катеринославському шпиталі.

Українська армія змушена була тримати фронт проти трьох сил: більшовиків, білої армії і поляків. Поляки поступово просувалися на схід, незважаючи на переговори про замирення, які вони провадили з делегацією українців. У середині травня, після прибуття з Франції двох піших польських дивізій генерала Галлера, кінної бригади та артилерії, поляки перейшли в наступ, зайняли 16 травня Луцьк і далі просувалися на Рівне.

15 липня в захопленому поляками Рівному Михайло потрапив у полон і був вивезений до Перемишля. Та серце українського патріота не скорилося. Далі була втеча з полону й перехід окупованою поляками Східною Галичиною і Буковиною, що її захопила Румунія, на територію України, контрольовану військами УНР. Мабуть історія цієї подорожі заслуговує на докладніше висвітлення. Однак, крім скупого запису в службовому формулярі про втечу з полону, інших відомостей не маємо.

12 вересня Михайло знову в Кам'янці-Подільському, а через тиждень він у Жванці, де виконує обов'язки коменданта етапно-розподільчого пункту. Наступ об'єднаних українських армій на Київ і Одесу в той час уже зазнав невдачі. Київ, на короткий час зайнятий українськими військами групи генерала А. Кравса, знову був відданий білогвардійцям. Тривали бої в районі Житомира, Шепетівки, Бердичева. За таких складних умов від тилу вимагалася чітка робота щодо забезпечення фронту поповненням і припасами, приймання і розміщення в шпиталях поранених. Цим і займався підпоручник М. Герасимчук.

Під натиском ворога українські армії відступали на захід. Дальший запис у службовому формулярі датується вже 25 лютого 1920 р. і засвідчує реєстрацію Михайла Герасимчука в референтурі військових справ у Кам'янці-Подільському. У квітні його було залічено до складу навчального куреня польової жандармерії військ УНР і приділено до вишколу старшин, а через місяць, коли навчання закінчилося, – призначено молодшим старшиною 3-ї сотні.

Боротьбу Михайло вів до кінця. 21 листопада 1920 р. останні частини української армії готувалися перейти Збруч. Гармати дали останні випали, команда підірвала панцерний потяг. Блиснувша шаблями, в останню атаку пішов кінний полк чорних запорожців полковника П. Дяченка, козаки відкинули більшовицькі підрозділи й забезпечили переправу. У складі 1-го куреня польової жандармерії Михайло Герасимчук переправився через Збруч і був інтернований на території Польщі в таборі Ланцут.

16 вересня 1921 р. наказом Головної команди військ УНР М. Герасимчуку було надано чергове військове звання – поручника. Інтернована армія навіть у таборах продовжувала вишкіл старшин і козаків, готувалася до майбутніх змагань за волю України.

Записи в службовому реєстрі М. Герасимчука уриваються 10 вересня 1923 р. Невдовзі уряд Польщі надав воякам української армії статус емігрантів і почав оформляти їм нові документи.

Подальша доля Михайла Герасимчука склалася типово для тогочасного емігранта. Оселився у Франції, працював шахтарем. Одружився, народилися діти. Коли Німеччина почала війну проти СРСР, він з певністю сказав своєму синові: „Вони ніколи не зможуть перемогти слов'ян”. Роман Герасимчук пам'ятає, як батько в період німецької окупації Франції допомагав військовополоненим і примусово вивезеним робітникам з України, що працювали на заводі поблизу родинного будинку. Не почував злоби до росіян, мав друзів серед емігрантів із Росії. Лише чесно, як і личило старшині армії УНР, боровся проти більшовицької ідеології, що зруйнувала не тільки його Батьківщину, а й саму Росію.

Брак джерел не дав нам змоги подати біографію Михайла Герасимчука з належною докладністю. Це стосується передусім подій 1920-го й пізніших років, часів перебування його в таборах. Не цілком з'ясованими лишилися й деякі інші моменти його життя. Скажімо, знак на одній зі світлин свідчить, що він був делегатом 3-го Всеукраїнського військового з'їзду.

Роман Герасимчук шукає матеріали, що деталізували б батькову біографію, допомогли знайти рідних в Україні. Він, як і автор цієї статті, будуть удячні всім, хто може посприяти в цій справі, надавши відомості через редакцію „ВІА”.

ПРИМІТКИ

¹ Див.: Прохода В. Виступ полуботківців в Києві 18 липня 1917 року // Дороговказ. – Торонто. – 1965. – № 8 (27). – Верес. – груд.; 1966. – № 9 (28). – Січ. – лют.

² Див.: Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна: Грудень 1917 – березень 1918. – Київ; Львів, 1996. – С. 297, 325.

³ Крип'якевич І., Гнатович Б., Стефанів З., Думін О., Шрамченко С. Історія українського війська. – Львів, 1992. – С. 410.

⁴ Удовиченко О. Україна у боротьбі за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. – Вінніпег, 1954. – С. 39.

⁵ Петрів В. Спомини з часів Української революції (1917–1921). – Львів, 1930. – Ч. 4. – С. 172.

⁶ Шанковський Л. Українська армія у боротьбі за державність. – Мюнхен, 1958. – С. 52.